

Nevad Kahteran

**HAVAJSKI PROGRAM KOMPARATIVNE FILOZOFIJE
I ZNAČAJ NJEGOVE PRIMJENE NA FILOZOFIJSKE
CURRICULUME U BOSNI I HERCEGOVINI**

**THE HAWAIIAN PROGRAM OF COMPARATIVE
PHILOSOPHY AND IMPORTANCE OF ITS
APPLICATION ON THE PHILOSOPHICAL
CURRICULA IN BOSNIA AND HERZEGOVINA**

*Ma luna a'e o nā lāhui a pau ke ola ke kanaka.
(Iznad svih nacija je čovječanstvo)*

Sažetak

Moje opredjeljenje da unapređujem na Zapadu dublju upoznatost o bosanskim multikulturalnim i multireligijskim postignućima dovelo me je na Odsjek za filozofiju Sveučilišta Hawai'i-Mānoa i East-West Center kroz Fulbrightov program razmjene znanstvenika. Otuda, u duhu filozofskog interkulturalnog pluralizma s ciljem poticanja globalne filozofije u Bosni, zadovoljstvo mi je što se pisanje ovog teksta dešava za vrijeme mog boravka kao Fulbrightovog stipendista na Sveučilištu Hawai'i-Mānoa, koje je čvrsto posvećeno primjeni kreativnih vrijednosti u produbljivanju razumijevanja između Istoka i Zapada, te napose da radim skupa s „patrijarsima komparativne filozofije“ poput Eliota Deutscha, koji je bio u središtu ovog pokreta u ovoj generaciji. Zapravo, na mnogo načina je njegova biografija intimno povezana s ovim odsjekom Sveučilišta Hawai'i.

Ključne riječi: *filozofska interkulturalna razmjena, havajski program komparativne filozofije, East-West Center, komparativna filozofija*

Summary

My commitment to fostering in the West a deeper awareness of Bosnian multicultural and multireligious achievements brought me to the UHM Department of Philosophy and the East-West Center through Fulbright Program of Cultural Exchange. So, in a spirit of philosophical cross-cultural pluralism with the aim of fostering a global philosophy in Bosnia, I am very pleased because the writing of this short paper happening during my stay as a Fulbright Visiting Scholar at the University of Hawaii, which is firmly dedicated to the application of creative values in the deepening of East-West understanding, and especially to work with „patriarchs of comparative philosophy“ like Eliot Deutsch, who has been at the center of the comparative philosophy movement in this generation. In many ways, his biography is intimately embedded within the broader story of the Philosophy Department at the University of Hawai’i.

Key words: *philosophical cross-cultural exchange, Hawai’ian program of comparative philosophy, East-West Center, comparative philosophy*

Uvodno razmatranje

Sveučilište Hawai’i-Mānoa (u daljnjem tekstu: UHM) glavni je istraživački sveučilišni centar i dio državnog sustava Sveučilišta Hawai’i. Mānoa kampus, koji pokriva 320 jutara (0,4 ha) u Mānoa Valleyu, utemeljen je 1907., a oficijelno je ustanovljen 1920. godine, i od tada se razvio u deset kampusa sa 45.000 studenata, čije je i dalje središte Mānoa kompleks sveučilišnih zgrada, koji je ujedno najveći i najstariji.

UHM¹ je jedina institucija na Havajima koja nudi potpune akademske programe, od dodiplomskih, poslijediplomskih, doktorskih i postdoktorskih studija. On nudi razne programe, a posebno je poznat po havajskim, pacifičkim, azijskim, pomorskim, komparativnim, vulkanološkim studijama, te mnogima drugim. Dvije glavne biblioteke u kampusu posjeduju više od tri miliona knjiga, uključujući specijalne kolekcije havajskih i pacifičkih materijala, azijsku zbirku, vladine dokumente, te raritete i sveučilišne arhive. S druge strane, East-West Center² je obrazovna i istraživačka institucija od saveznog američkog značaja koju je 1960. godine osnovao američki Kongres s ciljem snaženja odnosa i razumijevanja među narodima Azije, Pacifika i Sjedinjenih Država. Ono što napose čini lijepim i privlačnim ovaj sveučilišni kompleks zgrada jesu djela brojnih istaknutih umjetnika, kao i više od 500 različitih vrsta drveća i biljaka koje rastu u Mānoa kampusu.

Međutim, ono što je doista najvrjednije na UHM-u jest njegov Odsjek za filozofiju, koji se smatra ključnim i čijim postignućima se s punim pravom ponosi: njegovim brojnim odličjima i nagradama, razgranatom mrežom partnerskih odnosa, te njegovim brojnim i međunarodno priznatim publikacijama i konferencijama, dok njegova jedinstvena postignuća u filozofiji od njih čine predstavnike i interpreatore ne samo zapadnjačkog filozofskog mišljenja nego jednako tako i azijskih filozofskih tradicija. Naročita misija ovog odsjeka je komparativna filozofija za postizanje mira i dubljeg razumijevanja u konkretnom praktičkom i istodobno intelektualnom poduhvatu čiji će intelektualni rezultat trajati dugo nakon što drugi očitiji proizvodi budu zaboravljeni. Studenti filozofije sa Sveučilišta Hawai'i, kao lideri, profesori, mislitelji, te praktični doprinositelji ljudskom životu na planetu, nose ovaj jedinstveni biljeg u svojem filozofskom obrazovanju. Na sedamdesetogodišnjicu ovoga odsjeka (akademska 1986/1987. označila je prvu polovicu stoljeća u njegovom radu i djelovanju) osobno imam čast i zadovoljstvo biti afileiran objema ovim prestižnim američkim institucijama, te raditi i usko surađivati s „patrijarsima komparativne

---

¹ Vidjeti online informaciju na: www.hawaii.edu

² www.EastWestCenter.org

filozofije“ poput Eliota Deutscha, Rogera Amesha i drugih koji tamo trenutno rade i djeluju: Tamare Albertini, Rona Bontekoea, Arindama Chakrabartija, Chung-yinga Chenga, Vrinda Dalmiye, Thomasa Jacksona, Kennetha Kipnisa, Stevea Odina, Grahama Parkesa, Roya W. Perretta, te Jamesa i Mary Tiles, koja je trenutno predsjedavajuća Vijeća Odsjeka.

U najkraćem, parafrazirajući upravo Deuschovu definiciju, komparativna filozofija – ili ono što bismo danas bolje mogli nazvati „interkulturalna“, „transkulturalna“, ili jednostavno „globalna filozofija“ – kroz svoju je historiju i razvitak ispoljila bogatu raznolikost ciljeva, metoda i stilova.

Jedan od trajnih ciljeva komparativne ili interkulturalne filozofije bio je da učini evidentnim temeljne spoznajne i evaluativne pretpostavke tradicija koje su drugačije od naše vlastite (historijski, uglavnom azijske), uz očekivanja da zadobijemo veću jasnoću i bolje razumijevanje o pretpostavkama koje nas informiraju o nečijoj tradiciji. Pretpostavka je da time počinjemo sebe bolje upoznavati unutar i kroz priznavanje drugih alternativnih konceptualnih shema, vrijednosti i načina organiziranja i pronalaženja smisla iz ljudskog iskustva. Uglavnom, kroz komparativnu filozofiju proučavaju se glavne azijske (a danas i mnoge druge nezapadnjačke) tradicije, potom kako one otkrivaju različite „načine mišljenja“, te kako one mogu biti kontrastirane jedna s drugom i s različitim zapadnjačkim oblicima. Zapravo, ovo je komparativna filozofija u svojem najširem kulturološkom modalitetu. No, hajde prvo da ponudimo kraći historijski presjek dosad postignutog u okviru spomenutog havajskog programa komparativne filozofije.

Historijski background

Odsjek za filozofiju utemeljio je pokojni Charles A. Moore i Wing-tsit Chan 1936. i od samog svojeg osnutka je bio posvećen ambicioznom ali historijski nužnom projektu – objedinjenom proučavanju istočnjačke i zapadnjačke filozofije, međutim ne s ciljem stvaranja amalgama istorodnih uvjerenja, već stvaranja zajednice kritičkog diskursa među misliteljima iz različitih zemalja. U ranim fazama naglasak je bio na uvođenju zapadnjačkim filo-

zofima glavnih ideja i specifičnih načina mišljenja azijskih kultura. Ponuđen je širi okvir iz indijske i kineske filozofije, organiziran je čitav niz velikih i manjih konferencija kojima su prisustvovali vodeći filozofi iz azijskih i zapadnih zemalja, a osnovan je i časopis *Philosophy East and West* (55 velikih tomova dosad!). Tijekom pedesetih i šezdesetih godina Odsjek je, pod vodstvom Winfielda Nagleya, skupa sa Sveučilištem Hawai'i kao cjelinom, brzo stasavao. Specijalisti iz indijske filozofije, kao što je S. K. Saksena (kojeg će kasnije zamijeniti K. N. Upadhyaya), pridružili su se Odsjeku; Kenneth Inada (kojeg će kasnije zamijeniti David Kalupahana) predavao je budističku filozofiju; Chung-ying Cheng i Chang Chung-yuan (potonjeg je odmijenio Toger T. Ames) razvili su propedeutičke i napredne studije iz kineske filozofije.

Nakon penzioniranja Charlesa A. Moorea 1967., Eliot Deutsch se pridružio Odsjeku i preuzeo uredništvo nad časopisom *Philosophy East and West*. Tijekom ovog razdoblja je jednako tako bio osnažen Irwingom Copijem, koji se pridružio Odsjeku, te protezanjem na islamsku filozofiju s namještenjem Lenna Goodmana, 1969. godine. Proširenje Odsjeka na petnaest članova otvorilo je mogućnost pisanja specijalističkih radova u nekoliko oblasti. Posvećena je dužna pažnja historiji filozofije, koja je osigurala studentima potrebni background i u zapadnjačkoj i u istočnjačkoj tradiciji. Razvijani su doktorski programi iz indijske, budističke, kineske i zapadnjačke filozofije. Program komparativne filozofije se brzo razvijao budući da se većina postdiplomaca usmjerila na ovo područje. Naglasak je bio na programski orijentiranom pristupu, gdje bi se specifična postignuća azijskih i zapadnjačkih filozofa mogla iznijeti na vidjelo kroz kreativno bavljenje ovim temeljnim filozofskim pitanjima.

Tijekom šezdesetih naglasak je stavljen na razvijanje jezičnih sposobnosti, odnosno učenje stranih jezika. Od studenata se očekivalo da zadobiju visok stupanj kompetencije u zapadnjačkim jezicima (uglavnom francuskom i njemačkom), te azijskim jezicima (sanskrtu, paliju, kineskom i japanskom). Odsjek je sada upućen na grčki, hebrejski, arapski, njemački, francuski, sanskrt, pali, kineski i japanski. Postdiplomci iz Tajlanda, Kine, Indije, Pakistana i Šri Lanke su uvelike obogatili raznoliki kulturni i lingvistički život Odsjeka.

Iako ima vodeću ulogu u azijskoj i komparativnoj filozofiji, Odsjek istodobno nastoji da osnaži svoj status unutar srodnijih područja zapadnjačke filozofije privlačeći kvalitetne kadrove, kako profesore jednako tako i asistente. U međuvremenu, Odsjeku su se pridružili Kenneth Kipnis, koji predaje filozofiju prava i etiku, Graham Parkes, koji je osnažio proučavanje europske kontinentalne filozofije, dok se Larry Laudan pridružio Odsjeku i predaje filozofiju znanosti, zatim Steve Odin, Roy Perrett, Ron Bontekoe, Arindam Chakrabarti, Vrinda Dalmyia, Tamara Albertini, Mary i James Tiles.

Danas je Odsjek istraživački orijentiran (desetak starijih profesora je objavilo preko pedeset knjiga, dok istovremeno predaju na svim stupnjevima). Preko stotinu gostujućih profesora iz raznih zemalja je godinama značajno doprinosilo radu Odsjeka. Konferencijski programi su proširivani na nova područja, a Odsjek je često domaćin domaćim i međunarodnim udruženjima i sponzorira gostujuće i domaće predavače na odsječkim kolokvijima. Dakako, zahvaljujući ponajprije članovima Odsjeka i njihovoj vjernosti najvišim standardima intelektualnog integriteta i dugom i bogatom svojem intelektualnom naslijeđu.

East-West program filozofskih konferencija

Godine 1939. Charles A. Moore je sazvao prvu East-West filozofsku konferenciju. Konferencija se bavila istraživanjem značaja istočnjačkog načina mišljenja za zapadnjačku misao i mogućnost razvitka svjetske filozofije kroz sintezu ideja i ideala Istoka i Zapada. Svezak posvećen konferenciji je naslovljen *Philosophy East and West*, a svoj doprinos su dali: Wing-tsit Chan, George P. Conger, William Ernest Hocking, Charles A. Moore, Filmer, S. C. Northrop, Shunzo Sakamaki, Daisetz Teitaro Suzuki i Junjiro Takakasu.

U ljeto 1949. sazvana je druga konferencija da nastavi s radom one prve. Prisustvovala su 23 filozofa, među kojima su bili: E. A. Burtt, W. R. Dennes, Charles Morris i John Wild iz SAD-a; T. M. P. Mahadevan i J. P. Malalasekera iz južne Azije; D. T. Suzuki i Shinso Hanayana iz Japana; te Wing-tsit Chan i Y. P. Mei, koji su predstavljali kinesku misao.

Treća East-West filozofska konferencija, koja je održana 1959., bila je eksperiment u primjeni filozofije koja se prvenstveno bavi društvenom mišlju i djelovanjem. Naslovljena je kao „East-West filozofija u praktičnoj perspektivi“. Konferenciji je prisustvovalo preko stotinu filozofa. Sveučilište je dodijelilo počasne doktorate Hu Shihu, S. Radhakrishnanu i D. T. Suzukiju, koji su sudjelovali u radu ove konferencije.

Četvrta East-West filozofska konferencija, pod kontinuiranim vodstvom Charlesa A. Moorea, održana je 1964. Konferencija je financirana pod supredsjedanjem dr. Hunga Wo Chinga, istaknutog lokalnog poslovnog čovjeka. Tema konferencije je bila „Svijet i pojedinac na Istoku i Zapadu“, sa razjašnjavajućim podnaslovom „Status pojedinca u zbiljnosti, mišljenju i kulturi na Istoku i Zapadu“. Izvjestan broj učesnika ranijih konferencija je ponovo sudjelovao u radu, uz istaknute filozofe kao što su Kalidas Bhattacharya, Thormé H. Fang, John N. Findlay, Richard P. McKeon, T.R.V. Murti, Karl Potter, John E. Smith, Chun-i Tang i Yoshifumi Ueda.

Godine 1969., pod vodstvom Abrahama Kaplana, održana je peta East-West filozofska konferencija na temu „Alijenacija čovjeka“. Tema je široko interpretirana kako bi uključila sve što uzrokuje da čovjek postane otuđen od samoga sebe, drugih ljudi, prirode, božanskog – sve što stvara jaz koji dijeli generacije, klase, rase i nacije. Prisustvovalo je preko stotinu učenjaka iz dvadeset zemalja i dvadeset jedne države SAD-a, uključujući, prvi put, neke iz istočnoeuropskih zemalja.

U razdoblju između 1968. i 1974. održan je serijal manjih East-West konferencija koje su bile posvećene različitim temama. Simpozij „Estetika Istoka i Zapada: narav i funkcija simbolizma u istočnjačkoj i zapadnjačkoj umjetnosti“ održan je u decembru 1968. godine. Među pozvanim učenjacima su bili Albert Hofstadter, William P. Malm, Stephen Pepper, Donald Kene i David T. Wieck.

Godine 1969. održana je konferencija u čast Martina Heideggera u povodu njegovog osamdesetog rođendana, te kako bi se istražili odnosi između Heideggerove misli i različitih aspekata istočnjačkih filozofskih tradicija. Među učesnicima su bili J. Glenn Gray, J. L. Mehta, Calvin O. Schrag, Takeshi Umehara i Elisabeth Feist Hirsch.

U martu 1971. održana je konferencija „Pravo i moralnost: Istok i Zapad“. Ona se bavila odnosima između zakonskih i filozofskih postignuća u transkulturalnom kontekstu. Među ostalim, sudjelovali su Herbert Morris, Alice Erh-Soon Tay, Martin Golding, Herbert H. P. Ma, Marc Galanter i Takeyoshi Kawashima.

Godine 1972. održana je konferencija „Wang Yang-ming: Komparativno proučavanje“, povodom petog stoljeća rođenja ovog glavnog neokonfucijanskog filozofa. Deset je pozvanih eksperata održalo predavanje po pozivu o Wangu Yang-mingu, među njima i Wing-tsit Chan, Thomé Fang, Ian McMorran, Mou Tsung-san, Takehiko Okadu, Tang Chun-i i Tu Wei-ming. Radovi su objavljeni u specijalnom izdanju časopisa *Philosophy East and West* (tom 23, brojevi 1-2, januar-april 1973).

Godine 1973. održana je konferencija „Razvoj logike: Istok i Zapad“, istražujući pitanja moguće univerzalnosti logičkih sustava, odnosa jezika prema logici, te općenito ulozi logike u filozofiji. Predstavljene su indijske, kineske i japanske tradicije, kao i različiti pokreti u zapadnjačkom mišljenju, uključujući učesnike kao što su Richard Chi, Charlene McDermott, Bimal Matilal i Karl Potter (vidjeti *Philosophy East and West*, tom 24, br. 3, juli 1974).

Godine 1974., u suradnji sa Center for Process Studies Claremont sveučilišta, održana je konferencija o Mahāyāna budizmu i Whiteheadu. Svrha ove konferencija bila je da se prouče moguće sličnosti i razlike u budističkom i vajthedijanskom procesu mišljenja. Među učesnicima su bili John B. Cobb, Charles Hartshorne, Masao Abe, Frederick J. Streng i Kenneth Inada. Specijalno izdanje je tiskano u *Philosophy East and West* (tom 25, br. 4, oktobar 1975).

Mnogi radovi s ovih manjih konferencija, pod uredništvom Eliota Deutscha, objavljuvani su u specijalnim izdanjima *Philosophy East and West*.

Godine 1979. konferencijom je predsjedavao Lenn Goodmann na temu „Suvremeni značaj konfucijanske filozofije“. Julia Ching, Herbert Fingarette, Stanislao Kuang Lo i Chung-ying Cheng su podnijeli svoje referate.

Godine 1982. Odsjek je bio suorganizator međunarodne konferencije o Chu Hsiju, kojom je predsjedavao Wing-tsit Chan. Pozvano je preko pedeset glavnih poznavatelja Chu Hsijeve filo-

zofije, sa istaknutom delegacijom iz Narodne Republike Kine, koja je prvi put prisustvovala. Glavni svezak, koji je uredio Wing-tsit Chan i naslovio kao *Chu Hsi and Neo-Confucianism/ Chu Hsi i neokonfucijanstvo*, objavio je University of Hawaii Press.

U ljeto 1984. Društvo za komparativnu filozofiju održalo je svoju prvu međunarodnu istraživačku konferenciju u Honoluluu pod predsjedanjem tadašnjeg predsjednika Geralda Larsona. Oko dvije stotine učenjaka sudjelovalo je u radu ove konferencije na temu: „Interpretirajući preko granica“. Konferencija je pokušala istražiti metodologije za komparativnu filozofiju i postaviti prioritete za djelovanje u ovom području za narednih deset do dvadeset godina. Svezak pod naslovom *Interpreting Across Boundaries: New Essays in Comparative Philosophy*, koji su uredili Gerald Larson i Eliot Deutsch, objavio je Princeton University Press.

U međuvremenu su održane šesta, sedma, osma, deveta i u pripremi je deseta East-West filozofska konferencija. Vrijedno je spomena na ovom mjestu da je šesta konferencija održana u razdoblju od 30. jula do 12. augusta 1989., pod zajedničkim sponzorstvom Odsjeka i Društva za azijsku i komparativnu filozofiju, te East-West Centrom. Predsjedavali su Wing-tsit Chan, Eliot Deutsch i Hung Wo Ching. Između 150 i 200 svjetskih vodećih filozofa, među kojima su Richard Bernstein, Chang Tai-nien, Arthur Danto, Herbert Fingarette, Virginia Held, Daya Krishna, Alasdair MacIntyre, J. N. Mohanty, Hilary Putnam, Richard Rorty, Yuasa Yusuo, a na temu „Kultura i modernost: autoritet prošlosti“.

Sedma konferencija održana je u januaru 1995. pod naslovom: „Justice and Democracy: A Philosophical Exploration“ („Pravda i demokracija: filozofsko istraživanje“), a predsjedavala je Marietta Stepaniants sa Instituta za filozofiju Ruske akademije i istoj je prisustvovalo 135 filozofa; osmom su predsjedavali M. Stepaniants i Roger T. Ames, a održana je na temu „Technology and Cultural Values“ („Tehnika i kulturne vrijednosti“), a održana je u januaru 2000. u East-West Centru; konačno, devetu su zajednički sponzorirali Odsjek za filozofiju i East-West Center i održana je u razdoblju od 29. maja do 10. juna 2005. godine. Deseta, predstojeća, posvećena je pomirenju, i upravo se radi na njezinoj pripremi.

Časopisi

Philosophy East and West utemeljio je Charles A. Moore 1951., kao nastavak East-West filozofskih konferencija. Nakana je bila da se putem ovog časopisa osigura plasman za djelovanje filozofa koji rade u području azijske i komparativne misli. Preko dvije decenije, u razdoblju od 1967. do 1987., časopis je uređivao Eliot Deutsch, a pomagao mu je Roger T. Ames u njegovom uređivanju. Uređivački kolegij su činili: Wing-tsis Chan, Chung-ying Cheng, Arthur Dante, Herbert Fingarette, David Kalupahane, Daye Krishna, Charlene McDermott, J. N. Mohanty, Hajima Nakamura, Karl H. Potter, John Smith, Tu Wei-ming, K. N. Upadhyaya i Alex Wayman. Odsjek surađuje u objavljivanju još jednog časopisa: *Journal of Chinese Philosophy*, koji uređuje Chung-ying Cheng. Časopis je počeo sa izlaženjem 1972., objavljujući vrijedne studije iz kineske filozofije i kultivirajući tu filozofiju kao vrijedno područje istraživanja za suvremeno filozofsko mišljenje.

Naravno, dosad pobrojanim se ne iscrpljuju aktivnosti ovog doista prestižnog odsjeka, zapravo jedinstvene američke institucije te vrste. Tek uzgred spominjemo ljetni Institut za komparativnu filozofiju, program filozofije za djecu (dijaloška diskusija u razredu i stjecanje kritičkih sposobnosti u mišljenju još u dječijem vrtiću!).

Zaključno razmatranje

Uobzirujući činjenicu da smo u Bosni i Hercegovini, historijskim usudom ili Voljom Neba – htjeli mi to sebi priznati ili ne – predodređeni na komparativna razmatranja, postojeći havajski program iz komparativne filozofije je doista izvanredan egzemplar za ugledanje. Osjećam doista prijatno zadovoljstvo da je mojim dolaskom ovdje slučaj Bosne i Hercegovine postao dijelom agende ili prioriteta ovog prestižnog sveučilišnog centra, jer, sukladno mojim najvlastitijim uvidima, studije iz komparativne filozofije, te zadaća razvijanja nove kozmopolitske tradicije, više uopće ne mogu zanemarivati ovu staru bosansku tradiciju multikulturnih odnosa. Koliko ćemo još dugo sami ustrajavati na postojećim intelektualnim miopijama i parokijalizmima u Bosni, umjesto

uronjenosti u naše istosti i zajedničkosti, i to kao naš stari način i model življenja u Bosni, odnosno milenijsko iskustvo multikulturalizma, ostaje na nama da odlučimo i razvidimo. Međutim, već sada je posvema razvidno da, iako specifična po svojem kontekstu, ova bosanska iskustva imaju implikacije za sve više globalizirajući svijet kroz stvaranje većih mogućnosti, ili čak sve veću i urgentniju potrebu za interkulturalnim uzajamnim djelovanjem danas za ljudsku zajednicu kao cjelinu, koja pogleda na taj dio svijeta za inspiraciju i vodstvo u postizanju multireligijskog i multikulturalnog mira, pišući posve novo poglavlje u historiji svjetske filozofije.

No, čini se da je F.S.C. Northrop ipak bio posvema u pravu izjavivši svojedobno da je naš svijet paradoksalan: „Postignuća koja su njegova slava prijete da ga unište. Nacije koje su na najvišem standardu življenja, najveće sposobnosti da brigaju ekonomski o svojem narodu, najšireg obrazovanja, te najveće moralnosti i religije, pokazuju barem sposobnost da izbjegnu uzajamno razaranje u ratu. Čini se pak da što smo više civilizirani, postajemo nespособniji da održimo našu civilizaciju“ (Northrop, 1979, str. 1).

Literatura

Eliot Deutsch & Ron Bontekoe, *A Companion to World Philosophy* (Blackwell Companions to Philosophy), Blackwell Publishers, 1997.

Eliot Deutsh, *Studies in Comparative Aesthetics* (Monographs of the Society for Asian and Comparative Philosophy), University of Hawaii Press, 1975.

Eliot Deutsch, *Religion and Spirituality*, State University of New York Press, 1995.

The Aesthetic Turn: Reading Eliot Deutsch on Comparative Philosophy, ed. by Roger T. Ames, Open Court Publishing Company, 2000.

F.S.C. Northrop, *The Meeting of East and West: An Inquiry Concerning World Understanding*, Ox Bow Press, Woodbridge, Connecticut, 1979.

55 godišnjaka (svezaka) časopisa *Philosophy East and West*.

